

Folyó és város
a Mosonyi-Duna és Győr

Győr és a Mosoni-Duna kapcsolata a helytörténet tükrében

Győr folyóinak és a városrészeinek sematikus viszonya

Győr az elővárosaival a 16. században. A metszeten jól láthatók a folyók és a város viszonyai és a városon áthaladó útvonalak. N. Aginelli, G. Hufnagel rézmetszete, 1566

Győr képe északról a 17. század végén. A vár északi bástyái és a Duna kapu, előtte tér, kikötővel és rév átkelőhellyel. Jan von Vianen rézkarcra, s.a.

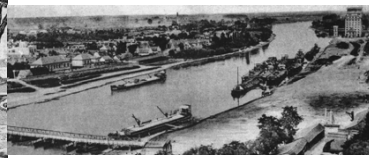
Folyóparti életképek a faldöntések idejéből: Burcsellás hajókon szállított gabona kirakása a Duna-bástyánál. A Kastély-bástya a Duna túlsópartjáról, az előtérben élénk vízi élet. Ludwig Rohbock acélmetszetei, s.a.

A várfal bontás után kiépülő Duna-parti házior. Az épületek többsége magtár-raktár. Polgár Bertalan képeslapja, 1899 előtt

Pontonhíd a Dunán, háttérben a Püspökvár. Képeslap, 1904 előtt

A Mosoni-Duna képe, ideiglenes pontonhíddal, kikötött uszályokkal és az elevátorral. Nitsmann József képeslapja, 1907 előtt

A Mosoni-Duna képe, Révfalu kikötött csónakjaival és az elevátorral. Knöpfmacher, Bp. képeslapja, 1910 körül

Hajóállomás az árvízvédelmi fal mögött lévő Vagon- és Gépgyár Rt. csarnok épületeivel. Barasits, Bp. képeslapja, s.a. Az iparosodó Győr képe keletről, daruk és uszályok a Mosoni-Duna hajóállomásán. Fotó, 1920

A Rába torkolata a Kastély-bástyánál. A papnevelde, a Cziráky- emlékmű és az uszoda. Glück József fotója, 1920-as évek.

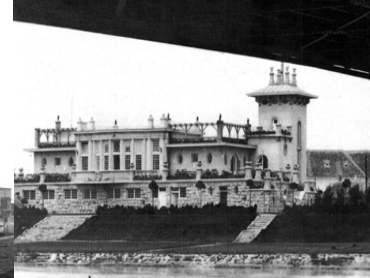
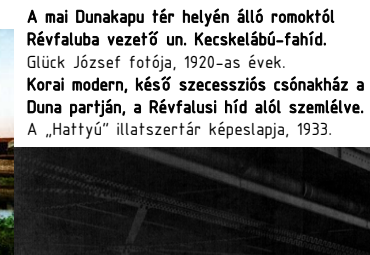
Vízi sportélet a Mosoni-Duna Aranypartján. Glück József fotója, 1920-as évek.

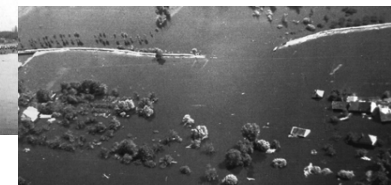
Az 1931-ben létesített standfürdő, Hajós Alfréd korai modern öltöző épületével. Glück József fotója, 1920-as évek. [sic!]

A mai Dunakapu tér helyén álló romoktól Révfaluba vezető un. Kecskelábú-fahíd. Glück József fotója, 1920-as évek. Korai modern, késő szecessziós csónakház a Duna partján, a Révfalusi híd alól szemléve. A „Hattyú” illatszertár képeslapja, 1933.

Az 1928-ben épült acélrácsos szerkezetű Révfalusi híd. Révfalu kapuja. Weinstock E., Bp. képeslapja, 1930-as évek.

Gátszakadás és Révfalu elöntése. légifelvétel, 1954.

1938-ban tarolták le a Dunakapu tér területét, hogy a térre költözhessen a piac. Burián György légifelvétele, 1999.

A Belváros délről, a háttérben a Duna kanyarog és a Püspökterdő látható. Járari Rudolf fotója, 1961.

A Belváros délről, a háttérben a Püspökterdőt átvágó csatorna látható. A Széchelyi István Egyetem együttese, prof. Hofer Miklós tervei szerint, 1975-ből. Burián György légifelvételei, 1999.

Győr folyóinak történeti vízrajza

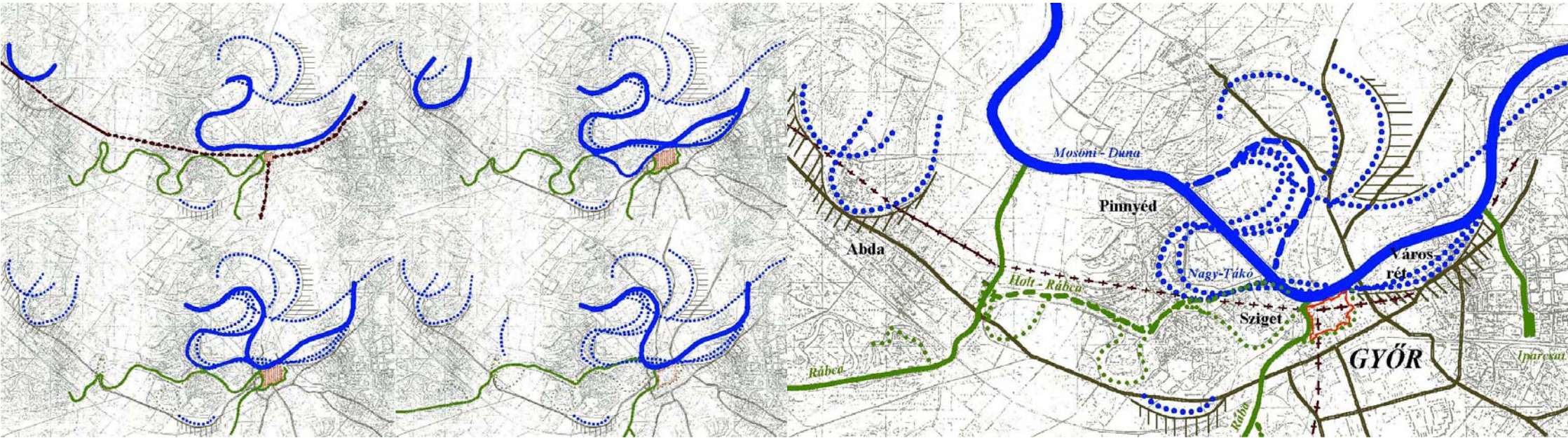
Az emberiség történelme során **folyamatos küzdelemben** áll a természet alkotóelemeivel. A folyók megszabálásában csak ez elmúlt 150 évben tudtunk igazán sikeres eredményeket elérni. A folyóvizek a természetes környezet **legdinamikusabb elemei** közé tartoznak. A víz a gravitációs erő hatására állandó mozgásban. E mozgásból fakadó dinamikus erejével bontja és építi a környezetét. A 19. század közepéig a folyók szinte **szabadon** vándorolhattak, az emberiség alkalmazkodott mozgásukhoz. Ezután megkezdődött a folyók **szabályozásának** korszaka. Győr folyóinak mai állapota ebben a viszonylag rövid korszakban alakult ki.

- élővíz
- elhagyott medervonalak
- élővízzel átöblíthető holtág
- szélső mederhelyzetet rögzítő tanú-partok
- a római út felletti szakasza
- római út feltételezett vonala
- korabeli utak
- történeti településrag

Feltételezett mederállapotok a római korban

Mederállapotok a 16. században

Jelmagyarázat:

Mederállapotok a 17-18. században

Mederállapotok a 20. század elején

Mederállapotok napjainkban (az ábrákat Dr. Somfai Attila készítette)

Rába

A Keleti-Alpokban eredő, kanyargó, heves áradású folyó, mely a Mosoni-Dunába torkollik. A 16. században a magnagyobbított **vár körüli vizes árkokat** táplálta. Az árkokban szigetszerű élő védművek is voltak. Két ilyen védmű összevonásával alakították ki a Radó-szigetet. Az árkok hadászati szerepének csökkenése után a várat délről és keletről védő ágat betöltötték. A 19. század végén szabályozták a folyót, mai medrét a **Győr-patonai Rábacsatorna** alkotja. A kanyarulatok levágása után a folyó hossza felére csökkent a szabályozott szakaszon. A munkálatokat 1888-ban fejezték be. Az átadás előtt a folyó heves árhulláma maga nyitotta meg a csatornát a kormánybiztos helyett.

Rábca

A Fertő-hansági vízrendszert elzeti le. Kis vízhozamú, kis lejtésű folyó, sok kanyarulattal, melyek többsége mára holtág lett. A folyó a várost elérve ketté ágazott és **Szigetet ölelve** ömlött a Dunába, és a Rábába. 1908-ban a mai **Bercsényi-liget** helyén folyó ágat lezárták. A másik ág módosult a Mosoni-Duna szabályozásakor, a Duna medrében folyt tovább a torkolatig. Míg, úgy 20 éve holtággá nem vált, mivel a folyót **Abda mellett** kötötték be a Mosoni-Dunába, jóval feljebb az eredeti torkolatnál.

Marcal

Eredetileg Győrtől jóval délebbre, Gyirmótnál ömlött a Rábába. A Rába szabályozása után **átterelték** az egykori Rába medrébe, így Győr területén torkollott az új Rába mederbe. De árvízvédelmi szempontok miatt a **torkolatot egyre feljebb** kellett helyezni a folyó mentén az eredeti torkolat közelébe. Így Győr közelében ma csak az egykori Rába mederben lévő Holt-Marcal vagy inkább Holt-Rába található meg. Ennek egykori torkolatánál a nyolcvanas évek végén **tavat** alakítottak ki. Ma ezt a tavat a Nagy-Pándzsa patak táplálja. A fő vize az új Rába mederbe vezethető le.

Mosoni-Duna

A Duna **fattyúága**, mely Oroszvár és Dunacsuny között ágazik ki, és Vénéknél tér vissza a folyóba 125 km futás után. A Rábca és a Rába vizeinek befogadásával a folyó **hajózható** méretűre nő. A folyó átlagos szélessége itt 100-120 méter, mélysége 3,5 méter. A folyó **erősen ingadozó** vízjárású. Vízhátéka megközelíti a hét métert. A vízhozam a Felső-Duna vízgyűjtő területének csapadékviszonyaitól függ. Áradásra a tél utáni hóolvadás idején és a júliusban kell számítani, mikor jelentősebb csapadék hullik a felső területeken és olvad a hegyekben. Jelentős, vízbeföréssel együtt járó **áradások** voltak 1883-ban, 1954-ben és 1965-ben. Az áradásokat – melyek leginkább Révfülu városrészt fenyegetik – szinte mindig visszaduzzasztott víz okozza.

A folyó viszonylag kis lejtésű, ezért kanyargós vonalvezetésű. **Vonalvezetése** nagyrészt természetes változások miatt módosult. A 16. századra természetes **sziget** alakult ki a mai Rába győr területén, mely hamarosan el is tűnik a térképekről. A 17. századtól a várost S kanyarral megközelítő folyó **racionalizálta** folyási irányját, és felhagyott a Nagy-Táko kerületésével. A Duna szabályozásakor (1886-94) **torkolatát Vénéknél** leszűkítették, a hajóforgalom számára szükséges vízszint biztosítása érdekében. 1907-ben megépült a **rajkai zsilip**, mellyel kizárható a felülről érkező Öreg-Dunai árvíz a Mosoni-Dunából. 1924-re készült el a 2,3 km hosszú 8-11 méter mély **lpar-csatorna**, melyet hajózásra terveztek, de nem sokáig használták így. A folyó Győr környéki szakaszának további szabályosodása 1985-ben történt, mikor **levágtak** egy kanyarulatot a Püspök-erdőn keresztül. Ezen a két kilométer hosszú, nyíl egyenes átvágáson még ma is érződik mesterséges volta. (Az új meder adatai: töltés magasság: 115,9 m B.f., tengelytávolság: 250 m, meder fenékszélessége: 75 m, tetőszélessége 120 m, mélysége 2,5-3 m.) Napjainkban tervezik, hogy **Vénéken zsilip vagy fenékküszöb** létesítésével teljesen függetleníthetővé, és a jelenleginél mintegy két méterrel magasabb, állandó vízszintűvé teszik a Mosoni-Dunát. A beavatkozás után áradást csak a bele torkolló folyók okozhatnak. A művelettel jelentős víz- és életminőségi javulást lehetne elérni Győr környékén.

A Duna partjainak állapota

Aranypart, kettévágv. Csatorna [kajak, kenu és evezős pálya], nudista strand, Aranypart [szabad strand], 'Lapos Tanszék' [szórakozóhely], liget, Vásárhelyi Pál gyaloghíd. Liget.

A csatorna. Magán tulajdonú csónakházak és szórakozóhelyek, néhány horgászstéggel. Evezős csónakház és kikötő a Rába torkolatnál. A Kálóczy tér parksávjá. Sétány a töltésen, a vizet beépítés takarja. Töltés a Kossuth-hídtől keletre.

A Kossuth-híd íves acélrácsos szerkezete. Elhagyott és lepusztult Richards csónakház. Honvédségi csónakház jellegtelten épülete. Fás part. Használaton kívüli elevátor. Az északi part jellegtelen házsora. Western [vendéglátó] hajó.

Széchenyi István híd. Elevátor. Parkoló az egykori rakparton. A Parkoló a Duna-bástya részletével. A Dunakapu tér rendezetlen házai. Rakpart-parkoló. Vendéglátó-hajó kikötő. A Duna-bástya rekonstruált darabja és a Dunakapu tér. Papnevelde. Püspökvár.

A Papnevelde. A Rába és a Mosoni-Duna találkozási pontja. Cziráky- emlékmű. Vásárhelyi Pál híd. Evezős csónakház. A strand partkialakítása. Un. Sátoros Uszoda. Vízcentrum: kajak-kenu telep, rajthely, céltorony, fedett uszoda.

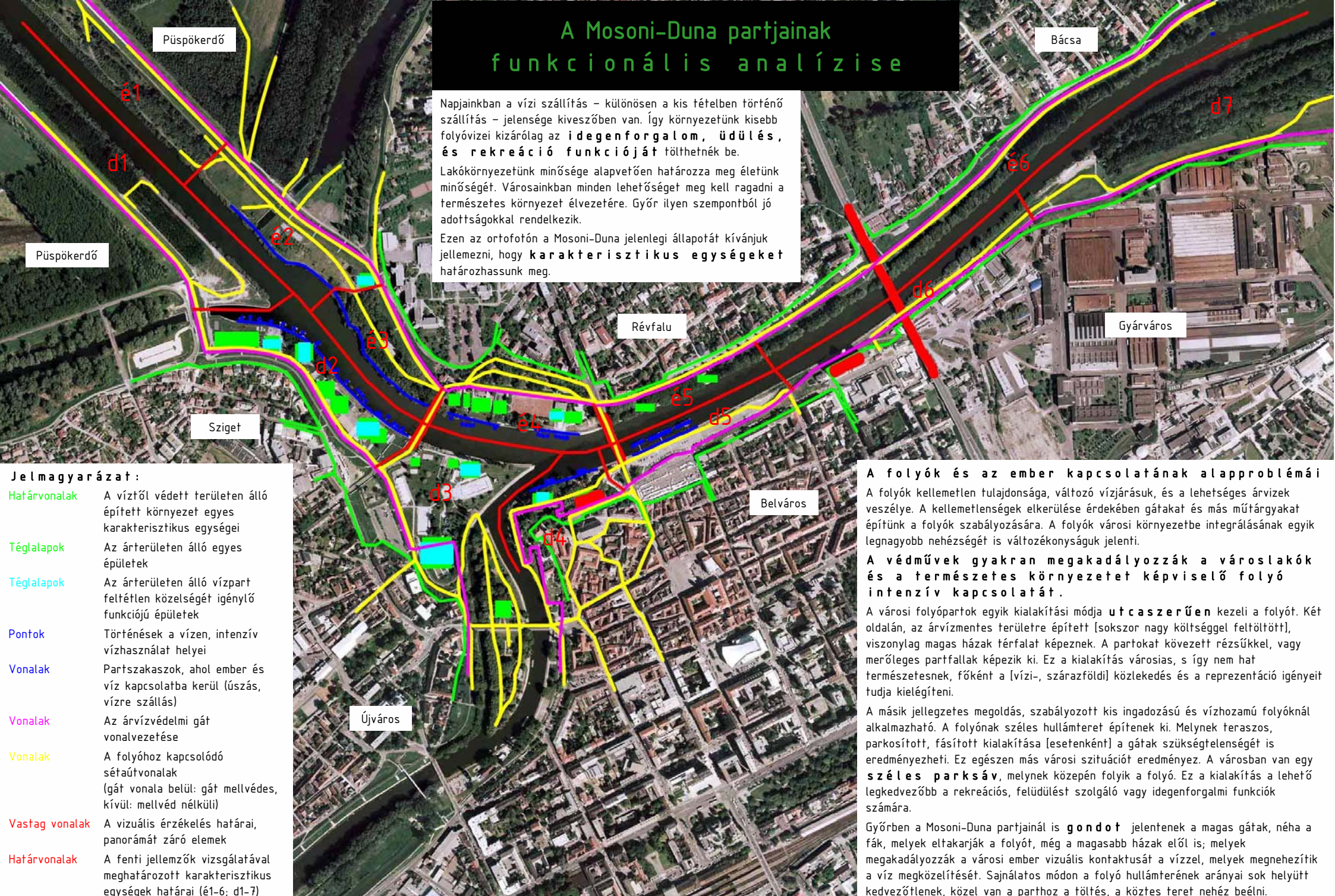

A Mosoni-Duna partjainak funkcionális analízise

Napjainkban a vízi szállítás – különösen a kis tételben történő szállítás – jelensége kiveszőben van. Így környezetünk kisebb folyóvizei kizárólag az **idegenforgalom, üdülés, és rekreáció funkcióját** tölthetnék be.

Lakókörnyezetünk minősége alapvetően határozza meg életünk minőségét. Városainkban minden lehetőséget meg kell ragadni a természetes környezet élvezetére. Győr ilyen szempontból jó adottságokkal rendelkezik.

Ezen az ortofotón a Mosoni-Duna jelenlegi állapotát kívánjuk jellemezni, hogy **karakterisztikus egységeket** határozhassunk meg.

- Jelmagyarozat:**
- Határvonalak** A víztől védett területen álló épített környezet egyes karakterisztikus egységei
  - Téglalapok** Az árterületen álló egyes épületek
  - Téglalapok** Az árterületen álló vízpart feltétlen közelségét igénylő funkciójú épületek
  - Pontok** Történések a vízben, intenzív vízhasználat helyei
  - Vonalak** Partszakaszok, ahol ember és víz kapcsolatba kerül (úszás, vízre szállítás)
  - Vonalak** Az árvízvédelmi gát vonalvezetése
  - Vonalak** A folyóhoz kapcsolódó sétaútvonalak (gát vonala belül: gát mellvédes, kívül: mellvéd nélküli)
  - Vastag vonalak** A vizuális érzékelés határai, panorámát záró elemek
  - Határvonalak** A fenti jellemzők vizsgálatával meghatározott karakterisztikus egységek határai (é1-6; d1-7)

A folyók és az ember kapcsolatának alapproblémái

A folyók kellemetlen tulajdonsága, változó vízjárásuk, és a lehetséges árvizek veszélye. A kellemetlenségek elkerülése érdekében gátakat és más műtárgyakat építünk a folyók szabályozására. A folyók városi környezetbe integrálásának egyik legnagyobb nehézségét is változékonyságuk jelenti.

A védművek gyakran megakadályozzák a városlakók és a természetes környezetet képviselő folyó intenzív kapcsolatát.

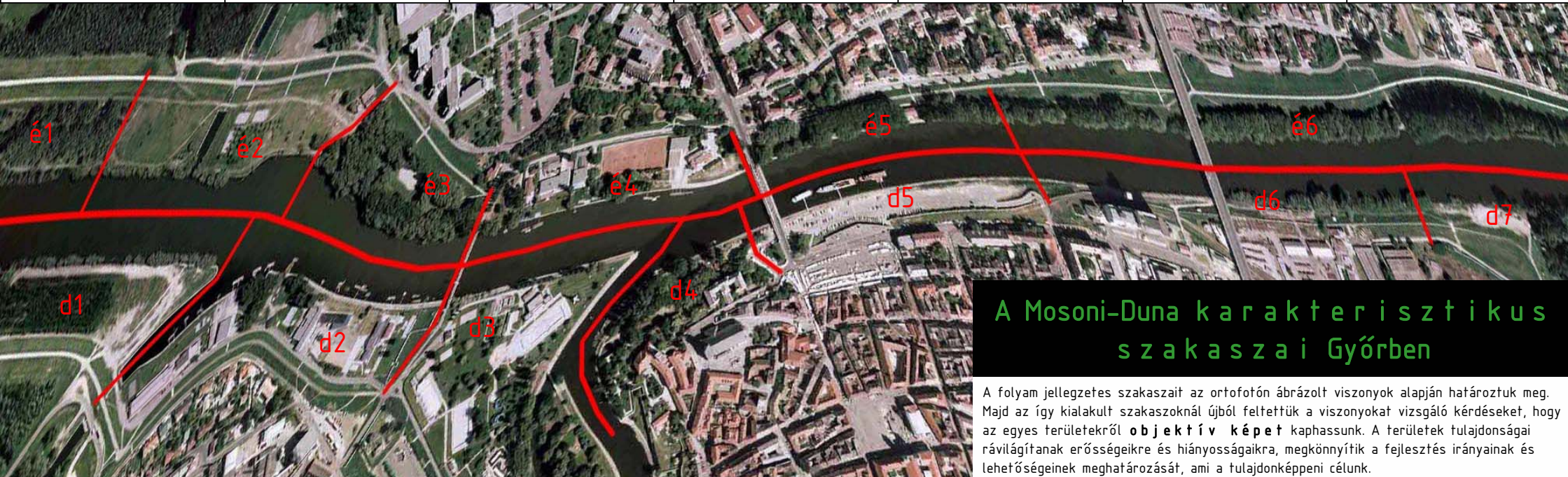
A városi folyópartok egyik kialakítási módja **utcaszerűen** kezeli a folyót. Két oldalán, az árvízmentes területre épített [sokszor nagy költséggel feltöltött], viszonylag magas házak térfalat képeznek. A partokat kövezzett rézsűkkel, vagy merőleges partfallal képezik ki. Ez a kialakítás városias, s így nem hat természetesnek, főként a [vízi-, szárazföldi] közlekedés és a reprezentáció igényeit tudja kielégíteni.

A másik jellegzetes megoldás, szabályozott kis ingadozású és vízhozamú folyóknál alkalmazható. A folyónak széles hullámteret építenek ki. Melynek teraszos, parkosított, fásított kialakítása [esetenként] a gátak szükségtelenségét is eredményezheti. Ez egészen más városi szituációt eredményez. A városban van egy **széles parksáv**, melynek közepén folyik a folyó. Ez a kialakítás a lehető legkedvezőbb a rekreációs, felüldülést szolgáló vagy idegenforgalmi funkciók számára.

Győrben a Mosoni-Duna partjainál is **gondot** jelentenek a magas gátak, néha a fák, melyek eltakarják a folyót, még a magasabb házak előtt is; melyek megakadályozzák a városi ember vizuális kontaktusát a vízzel, melyek megnehezítik a víz megközelítését. Sajnálatos módon a folyó hullámterének arányai sok helyütt kedvezőtlenek, közel van a parthoz a töltés, a köztér nehéz beélni.

Szakasz	é1: Püspök erdei átvágás partja	é2: Gyepes Aranypart	é3: Ligetes Aranypart	é4: Beépített partszakasz	é5: Fás part, csónakházakkal	é6: Fás part
Part kiképzés	Fás-bozótos part	Park, gyepes, homokos felület	Gondozott közpark, fás, füves	Füves part, néhány fával	Keskeny fás part, köves rézsú	Keskeny fás part
Épített környezet	Nincs	Nincs	Egyetemi együttes, kollégium	Többszintes, vegyes beépítés	4 szintes társasházak	Kertváros, rendeződő beépítés
Épületek az ártéren <i>[vízzel intenzív kapcsolat]</i>	Nincs	Lapos Tanszék	Nincs	Szórakozó helyek és evezős csónakház	Két csónakház [egyik már rom]	Nincs
Vitalitás a vízben és a parton	Elbújó fürdőzők , napozók, Kajak és kenu sport	Szabad strand , röplabda pálya és nudista strand	Szabad strandolás , szalonnasütés, foci pálya	Horgászstégek, horgászat , szalonna sütés	Minimális csónakházi part használat	Nincs
Kihasználat foka	**	*****	****	***	**	*
Gát távolsága a parttól	Közepes	Közepes	Közepes	Közepes	Kicsi	Kicsi
Sétalehetőségek	Gáton és ösvényeken	Gáton és parti parkon	Gáton és parti parkon	Gáton, folyó alig látható!	Gáton és körömvonalán	Gáton és körömvonalán
Fejleszthető-e a terület?	*	**	*	**	***	**

A Mosonyi-Duna karakterisztikus szakaszai Győrben

A folyam jellegzetes szakaszait az ortofotón ábrázolt viszonyok alapján határoztuk meg. Majd az így kialakult szakaszoknál újból feltettük a viszonyokat vizsgáló kérdéseket, hogy az egyes területekről **objektív képet** kaphassunk. A területek tulajdonságai rávilágítanak erősségeikre és hiányosságaikra, megkönnyítik a fejlesztés irányainak és lehetőségeinek meghatározását, ami a tulajdonképpeni célunk.

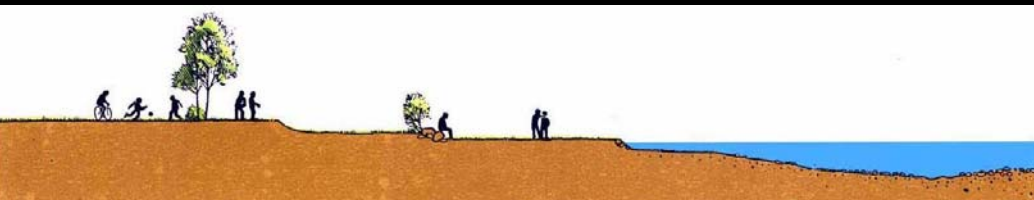
d1: Püspök erdei átvágás partja	d2: Vízcentrum és szállók	d3: Strand és fürdő	d4: Kastély-bástya	d5: Dunakapu tér alatti parkoló	d6: Rakpart	d7: Széles fás part – Városrét
Fás-bozótos part	Füves, néhány fa, köves rézsú	Füves, kis fák, köves rézsú	Kavicsos part, köves rézsú	Kövezett part és rézsú	Kövezett részű és bozótos	Széles fás-bozótos part
Nincs	Kertvárosias és ipari beépítés	Rendezetlen, 2-3 szint	Történeti beépítés , 2-3 szint	2-4 szint, rendezetlen beépítés	Ipari beépítés, átalakulóban	Ipari beépítés, bontásra vár
Nincs	Uszoda, Kajak-kenu telep, szálló, panzió és fogadó	Kiszolgáló épületek, öltözőépület	Csónakház, Papnevelde	Nincs	Nincs	Nincs
Elbújó fürdőzők , napozók, Kajak és kenu sport	Kajak és kenu sport stégek , kishajó kikötők	Strandhasználat a folyóval nincs kapcsolat	Horgászstégek, horgászat , csónakház használat	Nagyobb hajók, étteremhajó	Nincs	Nincs
**	*****	**	****	***	*	*
Közepes	Közepes	Nagy	Közepes	Kicsi	Minimális	Nagy
Gáton és ösvényeken	Gáton és körmén, nem látható	Szabadon a strandolóknak	Kiépített sétányon	Parkolóban és a Dunakapu téren	Nincs	Gáton és ösvényeken
*	*	***	**	****	****	*****

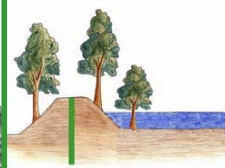
Parallel : Az Isar folyó rehabilitációja, Münchenben

Isar - Mosoni-Duna; Győr - München - Győr

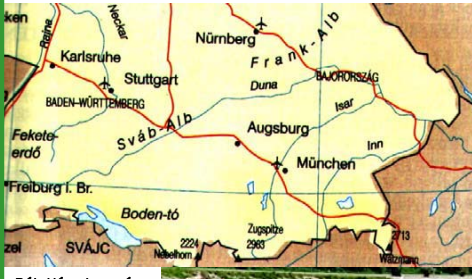
Elenyésző azoknak a várossá fejlődött településnek a száma, ahol nem található valamilyen élővíz. Egy győri születésű egyénnek minden bizonnyal furcsa, ha egy városban nem talál a város nagyságához illő folyót. Ugyanakkor e tanulmány egyik tanulsága, hogy 'nem a méret a lényeg', hiszen a nagyobb folyókat sokkal nehezebb emberközelivé tenni. Az Isar az Alpokban ered a majd 3000 méter magas Zugspitze közelében, kevesebb mint 100 km hosszú utat tesz meg, München eléréséig. Az ortofotón is jól látható, az Isar a mi Mosoni-Dunánknál keskenyebb, kisebb vízhozamú folyó. Az Isar ezután még 150 km-t fut, ahol a Dunába ömlik. München Németország harmadik legnagyobb városa, lakossága 1,2 millió mely adat Győr lakosainak számával összehasonlítva mintegy tízszeres. A folyó és a város méreteinek aránya tehát egészen más. Ugyanakkor érdekes megfigyelni, hogy München nem szorította be a folyót mindenütt egy keskeny sávba, hanem széles parkos-ligetes ártereket is hagyott számára. A part rendezéséhez tehát elegendő helytel rendelkeztek. A folyó kis szélessége, hajóforgalom mentessége lehetővé teszi a sűrű áthidalását. Összességében a feltételek némileg kedvezőbbek a hazai viszonyoknál. A városlakó ember és az élővíz találkozásának terei könnyebben létrehozhatók. **A müncheni példa irányadó, a győri helyzet izgalmas kihívás.**

Teraszos partkialakítás keresztmetsvénye

Gát és fák állékonyosságát biztosító megoldások

Dél-Németország

Felhasznált források:

- Dr. Somfai Attila: Győr Vízpartjai, Értéktémtő, 1998/4
- Dr. Somfai Attila: A domborzat és a folyómeder-vándorlás szerepe Győr római kori és középkori településszerkezetének alakulásában, Falu Város Régió, 2001/1
- Göcsei Imre: Győr földrajza, IN: Városi levéltári füzetek, 1997/1
- Dr. Winkler Gábor, Kurcsis László: Győr 1539-1939 és Győr 1939-1999, Műhely Folyóiratkiadó Kht., Győr
- Wasserwirtschaftsamt: Der Isar Plan, www.wasserwirtschaftsamt-muenchen.de
- Zinsser Tilmann: Der Isar-Plan - „Neues Leben für die Isar“, www.wasserwirtschaftsamt-muenchen.de
- [ ]: Larousse Memo; Larousse, Akadémiai Kiadó

Rehabilitáció

Az Isar rehabilitációja 2000-ben kezdődött el a fényleges munkák tekintetében. Azóta már az ötödik ütemet alakítják át. Minden új szakaszban új technikai problémákat kell megoldaniuk, a természetes állapotok visszaállítása és a vízhasználatra ösztönzői környezet kialakítása mellett.

Jelmagyarázat:

- Légifelvétel
- Új-Isar
- Szabad terület
- Dudva szegély
- Ökológikus sziget
- Partkorrekció
- Zátony, pad
- Lapályos part
- Liget
- Fák
- Átjárók és stégek
- Védmű, gát

Rehabilitáció előtt és után

A „Nagy-Isar” és a „Kis-Isar” között gyorsáramlású, nyílt vízfolyást létesítettek a halak és más vízi élőlények számára.

5. ütem

A part teraszos kialakításával több, mint három méter lesz a magasságkülönbség a víztükrök és az ártéri rét felső széle között. Ezzel az Isar ezen területe is újra bejárható és megélhető lesz.

4. ütem

A folyómedret kiszélesítik, a partot lankásabbá és jól megközelíthetővé teszik. Egy sziget és egy félsziget építésével fokozzák a folyómeder szerkezeti sokféleségét.

3. ütem

Széles folyómederrel és lankás lejtőjű, jól bejárható folyóparttal alakítják ki az új Isart. A bal part egy szakaszán nem építenek védművet, inkább átengedik azt a természetes fejlődésnek. A biztonságot egy hátsó árok kiépítése garantálja.

1. ütem

A töltésbontási intézkedések hasonlóak az első építési szakaszhoz. A folyómedret kiszélesítik, a mederbe egy kavicssziget építenek. Az új partszakaszok sekélyek és jól bejárhatók.

2. ütem

